

10. VYBRANÉ REGIONÁLNĚ-GEOGRAFICKÉ SMĚRY

Od počátku 20. stol. se **regionální geografie musí orientovat na objevy už nikoli území, ale na objevy zákonitostí fungování těchto území.**

Pro regionální geografii první poloviny 20. století charakteristické dvě skutečnosti:

1. Na jedné straně **ve většině regionálních prací přežívá analytický přístup**, jehož výsledky jsou jen uspořádány do monotematických kapitol, nenásledovaných žádnou skutečnou syntézou.

2. Na druhé straně syntetizující regionální geografie byla nedostatečná pro praktického použití. To se nakonec projevilo i teoreticky v dalším **rozvoji ještě jednostrannějších, ale tím lépe kvantifikovatelných metod dílčí regionalizace.**

Fyzická geografie po první světové válce přitom navazuje relativně plynule ve zkoumání přírodních regionů a vytváření regionalizací vymezených na základě stále užších přírodních kritérií.

Stále rychlejší vývoj sociální sféry se však v **sociální geografii** odrazil radikálnějšími změnami.

První takové práce sice ještě vycházely jen z pohledu individuálního podnikatele, hledajícího nejrentabilnější lokalizaci určité výroby ať už zemědělské (první „vlastovkou“ zde byla už v r. 1826 práce J. H. VAN THÜNENA) či průmyslové (např. r. 1909 práce A. WEBERA)

- Tzv. **teorie „územně výrobních komplexů“**. Teorie byla založena na regionotvorném rozvoji surovinové a technologické návaznosti odvětvových výroby těžkého průmyslu (W. ISARD) ve snaze co nejefektivněji skloubit dlouhodobé investiční záměry velkých monopolů s koncepčním rozvojem regionální struktury jednotlivých zemí.
- Tzv. **teorie „centrálních míst“**, založené na regionotvorném významu sféry služeb.

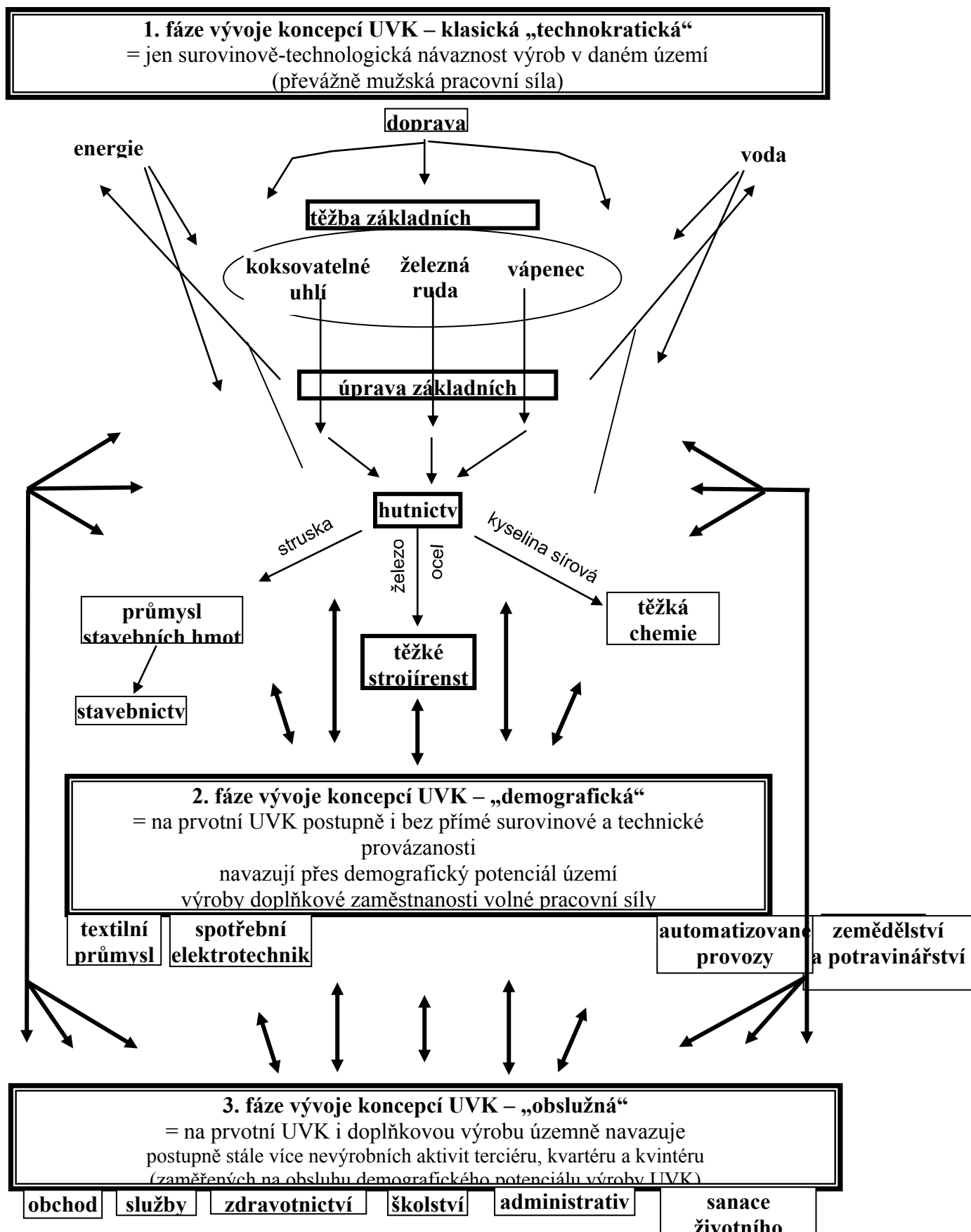
Podle této teorie se v rovnoměrně rozložené síti sídel a ve stejně rovnoměrně rozložených pozicích zákonitě vyvinou některá sídla s obslužnou sférou nadmístního významu, která si kolem sebe vytvářejí příslušný spádový region poptávky po vyšším zboží a službách, mezi nimiž zas rovnoměrně rozložená síť sídel ještě vyššího řádu, jejichž poptávkový region v sobě zahrnuje i sídla a regiony nižšího řádu, atd.

Tuto teorii vytvořil r. 1933 německý geograf W. CHRISTALLER, byla r. 1940 pozměněna A. LÖSCHEM a nakonec byla po druhé světové válce široce aplikována v anglosaské geografii, kde byla významně modifikována „gravitačními“ teoriemi“ (např. B. J. L. BERRY).

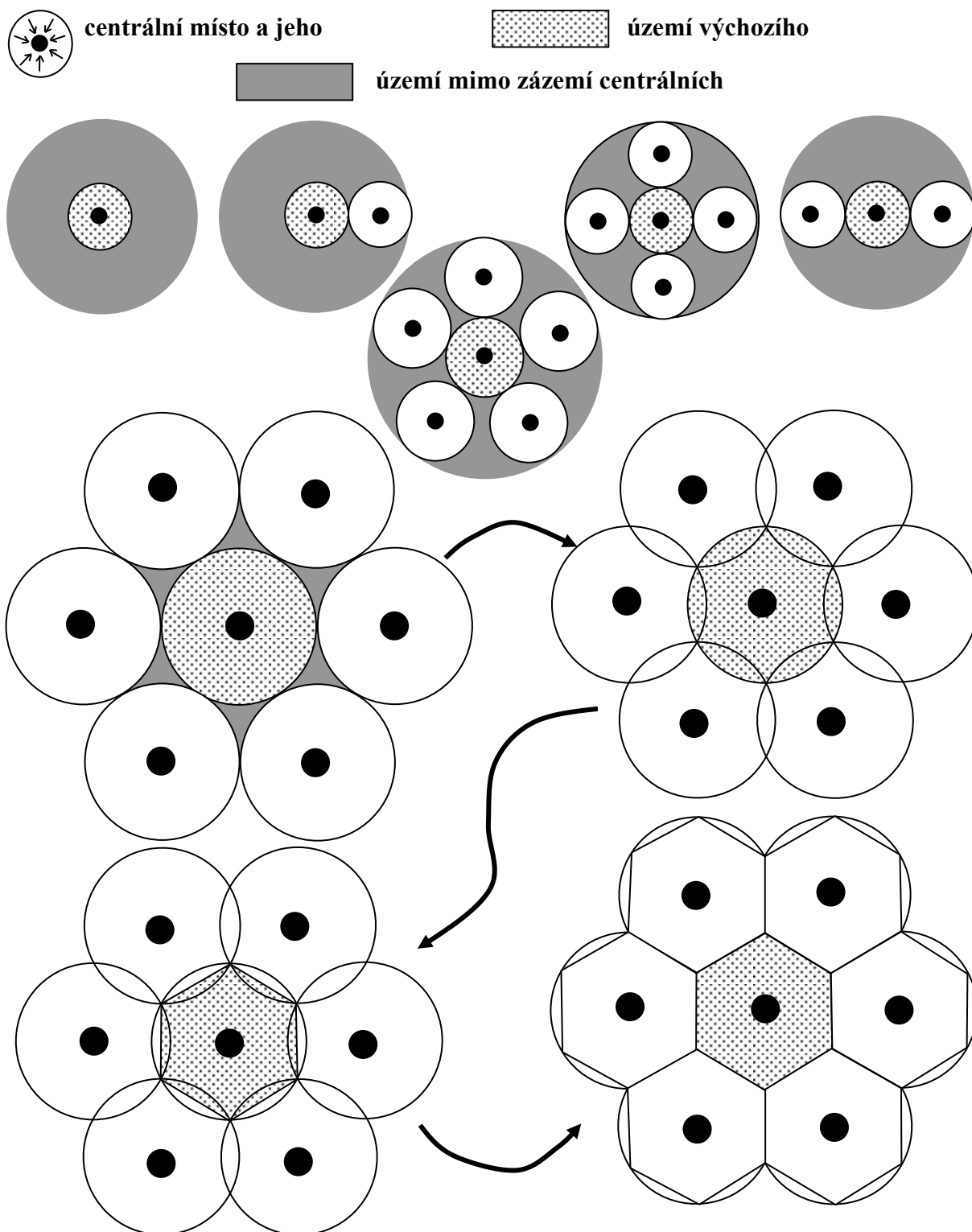
Oba tyto směry – „výrobní“ a „obslužný“ se v západní sociální geografii snažily propojovat koncepce Perrouxových „pólů rozvoje“ apod. práce.

Obr. Koncepce typu územně výrobních komplexů (UVK)

na příkladě zjednodušeného schématu úplného územně výrobního komplexu
vcházejícího z černé metalurgie využívající koksovatelné uhlí

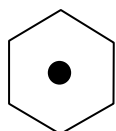
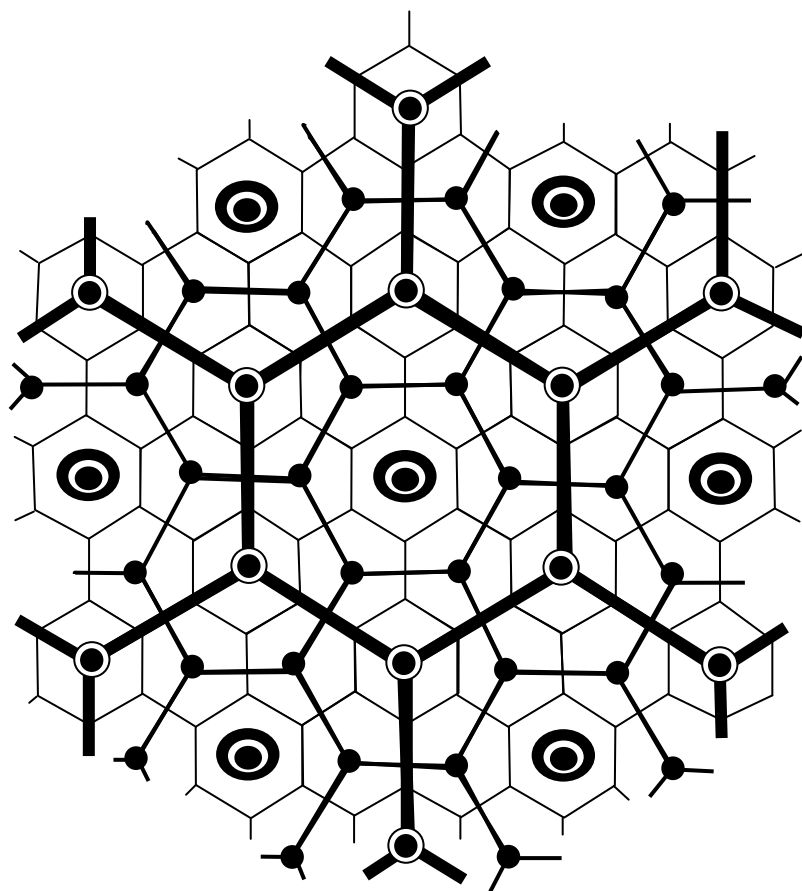

Obr. Odvození šestiúhelníkového tvaru Christallerovy sítě centrálních míst a jejich

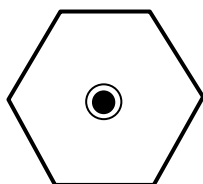

Za předpokladu zcela homogenních podmínek splňuje při stejné velikosti zázemí centrálních míst jedinečně šestiúhelníková síť požadavky, aby se tato zázemí co nejvíce blížila kružnici tak, aby překryv jejich území byl nejen co nejmenší, ale i stejný u všech regionů – a tím zajišťoval takovou jejich skladebnost, při níž žádná část prostoru nezůstane mimo nějakého zázemí.

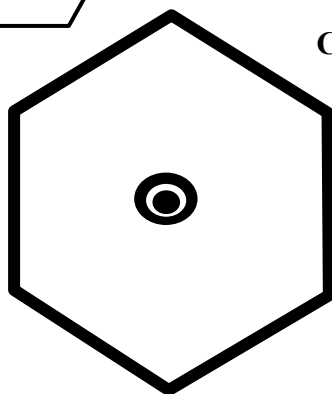
Obr. 4 Hierarchizace Christallerovy sítě centrálních míst a jejich

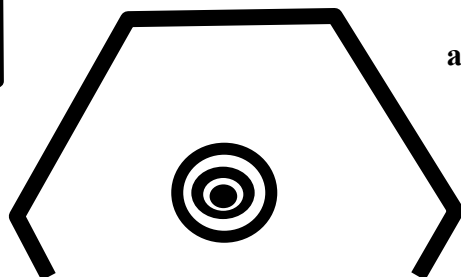
Centrální místo a jeho zázemí nejnižší

Centrální místo a jeho zázemí vyšší úrovně

Centrální místo a jeho zázemí ještě vyšší

atd.

11. POSTAVENÍ REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE V SYSTÉMU GEOGRAFICKÝCH VĚD

REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE je dílčí geografická disciplína, jejíž místo v systému geografických věd je určeno především souběžnou:

- **ÚZEMNOSTÍ** konkrétních geografických územních objektů,
- územním **VYČLENĚNÍM REGIONŮ**.

Struktura kooperace regionální geografie s negeografickými vědami je v podstatě analogická kooperaci, kterou s nimi má obecná geografie.

12. VÝZNAM REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE

12.1. VÝZNAM REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE PRO VĚDECKOU SFÉRU

Význam regionální geografie pro vědeckou sféru je nesmírně široký. Vybrané **základních** skutečnosti:

1. Význam regionální geografie pro **vědu jako celek** je v tom, že jí zajišťuje poznání **zákonitostí regionální existence reality v podmínkách geografické sféry Země.**

2. Vzhledem k tomu, že se regionální aspekt geografické sféry vždy překrývá s prostorovým aspektem objektů studovaných jinými vědami, může regionální geografie poskytovat potřebné **znalosti** v tomto směru téměř **všem existujícím vědám.**

a) Může jim poskytovat znalost obecných zákonitostí vývoje specifického objektu (např. průmyslu, kultury atd.),

b) Může je informovat o aktuálním hierarchizovaném regionálním členění tohoto jejich objektu v geografické sféře

c) Může jim poskytovat znalost toho, jak regionální rámec obecně modifikuje působení jimi studovaných zákonů

e) Může je podrobně informovat o konkrétním stavu a vývoji jejich specifického objektu v tom či onom regionu (ať už komplexním či odvětvovém) i o zákonitostech tohoto vývoje.

3. V jednodušších případech se **mnoho věd** snaží zabezpečit výše uvedené body i vlastními silami. To pak vede k tomu, že vedle informací **přejímají** od regionální geografie i některé v ní vyvinuté **metody**, především regionalizační.

4. Odborníkům ostatních věd umožňuje regionální geografie při jejich výzkumech reálnou i myšlenkovou **regionální orientaci** na povrchu Země.

12.2. VÝZNAM REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE PRO VZDĚLÁVACÍ SFÉRU

12.2.1. VÝZNAM PRO OBSAHOVOU STRÁNKU VZDĚLÁVÁNÍ

a) Účast na všeobecné přípravě laiků

- regionálněgeografická faktografie patří mezi všeobecné zeměpisné vědomosti,
- poskytuje základní orientaci pro posuzování dění, pro cestování i pro působení v různých regionálních podmínkách,
- přispívá k osvojení komplexního přístupu k celé realitě i k jejím dílčím problémům,
- vede k hlubšímu chápání zodpovědnosti vůči geografickému prostředí jednotlivých regionů,
- podchycuje zájem o další geografické vzdělávání.

b) Součást geografické přípravy vyučujících pro všechny úrovně vzdělávání

Podle účelu a úrovně geografického vzdělávání se na něm regionální geografie podílí zhruba čtvrtinou až třetinou.

Podílí se tak významně na doplňování všeobecného vzdělání i vyučujícím jiných oborů, především však na výchově učitelů zeměpisu pro základní a střední školství různého typu i mnohých vysokoškolských učitelů geografie.

c) Součást geografické přípravy odborníků pro vědeckou sféru a pro praxi

Na rozdíl od předchozího bodu se zde podíl regionální geografie pohybuje v mnohem širším rozpětí.

Podílí se přitom na výchově odborníků specializovaných jen na geografii a v přiměřené míře doplňuje vzdělání i odborníkům z jiných profesí.

d) Popularizace regionálních problémů, informovanost a nenásilná výchova dospělých

Kromě předávání vybrané faktografie přispívá k nenásilné výchově ke komplexnímu a tedy i tolerantnějšímu přístupu k řešení osobních i společenským problémům.

12.2.2. VÝZNAM PRO DIDAKTICKOU STRÁNKU VZDĚLÁVÁNÍ

a) Zeměpisná faktografie je nesmírně rozsáhlá a různorodá.

Znalost jednotlivých lokalizovaných faktů má přitom svůj základní význam, ale v tak obrovském množství by bez jejich provázanosti vedla k takovému informačnímu zahlcení žáků, že by se v něm ztratil jak ten základní význam, tak možnost odvodit z něho informace vyššího řádu.

A je to právě regionální geografie, která umožňuje podávat nesmírně početná a různorodá zeměpisná fakta nikoli izolovaně, ale formou jejich provázanosti – **formou jejich provázanosti územní**, což usnadňuje učení i zapamatování.

b) Základní podmínkou územní provázanosti lokalizovaných skutečností učiva je jejich **rozčlenění do regionů**, co nejlépe vystihujících skutečnou provázanost lokalizovaných faktů do konkrétních geografických územních objektů.

c) Regionální geografie **strukturuje lokalizované zeměpisné učivo do územních celků**, a to nejen na jedné úrovni, ale i hierarchizovaně.

d) Méně teoretizující regionální geografie může **poutavější formou ukázat regionálně modifikované konkrétní projevy obecněgeografických a složkových zákonitostí** a nenápadně tak představit i vztahy obecného a jedinečného – a to buď vazbou na známý region bydlště, nebo naopak na regiony exotičtější. Takováto provázanost regionální a složkové geografie je pak předpokladem lepšího chápání geografie celé.

e) Kromě své jedinečnosti disponují regiony i typickými a obecně platnými vlastnostmi. To umožňuje vytvářet určitá **obecná regionální schémata**, posilující schopnost třídění faktografie a schopnost odlišovat podstatné od nepodstatného. Tím se žáků zároveň usnadňuje zapamatování.

12. 3. VÝZNAM REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE PRO PRAXI

Regionálnost se vždy fakticky i potencionálně prolínala všemi myslitelnými lidskými aktivitami.

Tak jako u geografie celé se proto i **regionálně geografické aplikace mohou přímo i nepřímo týkat problémů:**

- a) problémů zaměřených na minulost, na operativní rozhodování v přítomnosti i na prognózy a koncepční plánování budoucnosti;
- b) problémů nano-, mikro-, mezo-, makroregionálních i celosvětových;
- c) problémů jednotlivých, odvětvových, komplexních;
- d) problémů jednorázových, periodických, trvalých;
- e) problémů individuálních, skupinových, celospolečenských;
- f) problémů výzkumných i vzdělávacích;
- g) problémů orientace a informace odborné i všeobecné v každodenních i výjimečných situacích, při posuzování zpráv, politiky, vojenství, návrhů ap.

Regionální i globální **problémy si vyžadují stále komplexnější řešení na základě komplexního poznání a syntetického pochopení regionů všech hierarchických úrovní v rámci celého systému geografické sféry.**

Znalosti či neznalosti dílčí i komplexní regionálněgeografické problematiky mohou výrazně ovlivňovat životy jedinců i celých národů a generací. Mohou vést k ekonomickému rozvoji nebo krizi,

k vyhraným či prohraným válkám, k zvládnutí nemocí či k pandemiím atd.

Vždyť už jen každá reforma územní správy státu či nějakého odvětví případně nerespektující objektivně existující přírodní celky a sociální systémy s jejich spádovými územími, nerespektující jejich objektivní hierarchii apod., může zkomplikovat – například neracionální dojížděnkou do škol, zdravotnických zařízení, k úřadům, soudům apod. – každodenní život desítkám tisíc lidí už jen v jednom takto vymezeném regionu.

Má-li dostatečný regionální přehled, může investor ze svého hlediska předem posoudit, do kterého regionu umístit výrobní či obslužné zařízení, aby nezašlo na vysoké provozní náklady či na nedostatek zájmu apod. Naopak územní správa může posoudit, zda je takováto investice rozumná z hlediska daného území samotného – a popř. jí zabránit, nebo ji naopak podpořit. Efektivita takových rozhodnutí je pak mnohonásobně umocněna, dějí-li se v rámci nějaké celkové regionální koncepce, směřující např. k vybudování nového územně-výrobního komplexu, regionálního pólu rozvoje atd.

To vše se zároveň promítá do regionálně hierarchizované politické sféry.